

Bir Grup Yaşlının İlaç Kullanımı İle İlgili Bilgi, Tutum ve Davranışları¹

Birsel CANAN DEMİRBAĞ¹ ve Medine TİMUR²

¹ Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Trabzon, Türkiye,
cdemirbag@gmail.com

² Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon Sağlık Yüksekokulu Ebelik Bölümü,
Trabzon, Türkiye, timur@hotmail.com

Özet

Yaşlanma süreci beraberinde fizyolojik ve ruhsal problemleri de getirmektedir. Bu süreçte yaşlılarda karşılaşılan en önemli problemlerden birisi de ilaç kullanımında karşılaşılan güçlüklerdir. Bu çalışma, Doğu Karadeniz Bölgesinde bir şehre bağlı Aile Sağlığı Merkezine gelen 'Bir grup yaşlının ilaç kullanımı ile ilgili bilgi, tutum davranışlarını' değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, 1 Eylül-1 Ekim 2010 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, demans tanısı almamış, karşılıklı iletişim sağlanabilen (işitme, görme, mental problemi olmayan) ve 65 yaş üstü yaşlılar oluşturmaktadır. Bu süreçte seçilen Aile Sağlığı Merkezinde 165 yaşlı araştırmayı kabul etmiştir. Elde edilen veriler, hata kontrolleri, tablolar istatistiksel analizler paket program aracılığıyla değerlendirilmiş olup, istatistiksel analizinde aritmetik ortalama, sayı, yüzde hesaplamaları ve Ki-Kare testi kullanılmıştır. Araştırma grubunun yaş ortalaması 71.0±8.9 olup, %55.2'si kadın, %50.3'ü evli, %31.5'i ortaokul mezunu, %52.7'si emekli, %86.7'si sosyal güvencesi olan, %60.0'ı ailesiyle yaşayan, %85.5'i ilaçlarını düzenli kullanmayan, %61.1'i ilaçları konusunda hiç bilgi almamış, %56.9'u kalp hastalığı olan, %67.8'i antihipertansif ilaç kullanan, %61.3'ü ilaç kullanma amacını bilen yaşlılardan oluşmaktadır. Eğitim seviyesi ile düzenli ilaç kullanımı arasında istatistiki anlamlılık (X:66.11 sd:5 p<0.05) bulunmuştur. Yaşlıların çoğunluğunun ilaçlarını düzenli kullanmadığı ve ilaç kullanımı konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, ilaç kullanımı, bilgi, tutum, davranış

The Knowledge, Attitude And Behavior Related To Using Drugs Reflected By The Group Of Elderly

Abstract

The aging process brings with it physiological and psychological problems. One of the most important problems encountered in this process, the elderly, difficulties encountered in using of drugs. The aim of this study, evaluated the knowledge, attitude and behavior related to using drugs reflected by the group of elderly. The study was conducted from 1 September to 1 October 2010.

¹ Bu çalışma 27-29 Nisan 2011 tarihinde 2. Ulusal Ebelik Öğrenci Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

165 of them accepted to be involved in the study. The study group mean age of 71.0 ± 8.9 and 55.2% were women, 50.3%-third were married, 31.5% of secondary school graduates, 52.7% percent retired, 86.7% percent of social security, 60.0% then living with his family , 85.5% I do not use drugs regularly, 61.1% received no information about drugs, 56.9% with heart disease, 67.8% percent of antihypertensive drugs, 61.3%-third is composed of the elders who know the purpose of drug use. Education level of statistical significance between the use of regular medication with (X: 66.11 SD: 5 p <0.05). As a conclusion, the majority of old people not using their medication regularly and did not have adequate knowledge and skills in the use of drugs have been identified.

Keywords: Elderly, using drug, knowledge, attitude, behavior

Giriş

Yaşam sürecinin gelişimsel bir dönemi olan yaşlılık, kronolojik yaşın ilerlemesiyle birlikte, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla bakıma ve tıbbi yardıma gereksinimi olan gelişim dönemleri arasında en yüksek oranı oluşturmaktadır (1). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yaşlılığı, “çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması” olarak tanımlanmaktadır (2). DSÖ hesaplamalarına göre, 2025 yılında toplam dünya nüfusunun %10’unu aşan oranda yaşlı nüfusa sahip olacağımız tahmin edilmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de değişmekte olan bu nüfus yapısı göz önüne alınarak, bu insanların olası gereksinimlerini karşılamaya yönelik hazırlıkların yapılması gerekmektedir (3). Yaşlanmayla birlikte algılamada ve yaratıcı yeteneklerde azalma, dikkatsizlik, düşünme hızında yavaşlama, yakın bellek zayıflığı gibi değişimler yaşam sürecini etkilemektedir (4-6). Bu değişimler özellikle kronik hastalıkların kontrol altına alınmasında önemli yeri olan ilaç kullanımında da önemli olmaktadır (7,8). Yapılan çeşitli çalışmalar, altmış beş yaşın üzerindeki kişilerde polifarmasinin yaygınlığını göstermektedir (7-9).

Bu literatür ışığında, Doğu Karadeniz Bölgesindeki bir şehir merkezine bağlı Aile Sağlığı Merkezine (ASM) kayıtlı bu çalışma ‘Bir grup yaşlının ilaç kullanımı ile ilgili bilgi, tutum ve davranışlarını’ değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma, il merkezinde bulunan ASM’deki bir grup yaşlının ilaç kullanımı ile ilgili durumunu değerlendirmek amacıyla tanımlayıcı nitelikte yapılmıştır. Araştırma, 1Eylül-1 Ekim 2010 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, bu tarihler arasında ASM’ye başvuran 65 yaş üstü yaşlı hastalar oluşturmaktadır. Çalışmanın sınırları demans tanısı almamış, karşılıklı iletişim sağlanabilen (işitme, görme, mental problemi olmayan) ve 65 yaş üstü yaşlılardır. Bu sürede ASM’ye 210 yaşlı hasta gelmiş, bunların 198’i belirlenen kriterlere uygun olup, 165’i araştırmayı kabul etmiştir. Araştırmanın verileri toplamak için gerekli kurum izinleri ve ASM’ye başvuran yaşlılara çalışmanın içeriği anlatılarak onamları alınmıştır. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilmiş, yaşlıların demografik özellikleri ve ilaç kullanımı ile ilgili bilgileri içeren 18 soruluk anket formunun yüz yüze anket tekniği ile toplanmasıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler, hata kontrolleri, tablolar ve istatistiksel analizler paket program aracılığıyla değerlendirilmiş olup, istatistiksel analiz, aritmetik ortalama, sayı, yüzde hesaplamaları ve ki-kare testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya demansda olmayan, konuşma yeteneği kaybolmamış, uzun süreli depresyon tedavisi almamış ve 65 yaş üstü kişiler dahil edilmiştir.

Bulgular

Araştırma grubunu, %44,8'i erkek, 55,2'i kadın, %50,3'ü evli, %31,5'i ortaokul mezunu, %52,7'si emekli, %42,6'sının düzenli aylık geliri olmayan, %86,7'sinin sosyal güvencesi olan, %60'ı ailesiyle yaşayan yaşlılar oluşturmaktadır. Grubun yaş ortalaması 71.0±8.9 olarak tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmaya alınan kişilerin bazı özelliklerine göre dağılımı

Tanıtcı Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet		
Erkek	74	44,8
Kadın	91	55,2
Medeni durum		
Evli	83	50,3
Bekâr	10	6,1
Dul	72	43,6
Eğitim durumu		
Okuryazar değil	17	10,3
Okuryazar	43	26,1
İlkokul	35	21,2
Ortaokul	52	31,5
Lise	17	10,3
Üniversite	1	6,0
Meslek		
Ev hanımı	65	39,4
İşçi	13	7,9
Emekli	87	52,7
Aylık gelir		
Düzenli aylık geliri olan	95	57,6
Düzenli aylık geliri olmayan	70	42,6
Sosyal güvencesi		
Var	143	86,7
Yok	22	13,3
Kiminle yaşadığı		
Eşi	60	36,4
Ailesi	99	60,0
Yalnız	6	3,6

Tablo 2 incelendiğinde, yaşlıların %67,9'unun ilaçlarını kendi kendisine içebildiği, %85,5'inin ilaçlarını düzenli kullanmadığı, %44,2'sinin ilaç yazdırmak amacıyla ASM'ne geldiği, %61,1'inin ilaç konusunda bilgisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 2. Araştırma kapsamına alınan kişilerin ilaç kullanım davranışlarına göre dağılımları

İlaç Kullanım Davranışları	Sayı	%
İlaçlarını kim içiyor?		
Kendisi	112	67,9
Ailesi	53	32,1
İlaçlarını kullanma		
Düzenli kullanıyor	24	14,5
Düzenli kullanmıyor	141	85,5
ASM Merkezine Gitme Nedeni		
İlaç yazdırmak	73	44,3
Tansiyon ölçtürmek	46	27,9

Laboratuar tetkikleri	46	27.8
Kullanılan ilaçla ilgili bilgi alınılan kişi		
Hekim	37	22.1
Hemşire	12	7.1
Eczacı	15	9.7
Bilgi almamış	101	61.1
Toplam	165	100

Yaşlıların kronik hastalık türünün dağılımına bakıldığında, %56.9 kalp hastalığı (%12.7'si kanser, %29.8'si diyabet, %47.9'i romatizma, %9.6'ü psikolojik rahatsızlık ve kalp hastalığına beraber sahiptirler), %43.0 hipertansiyon (%7.0 kanser, %5.7 psikolojik, %56.4 romatizma, %30.9 diyabet ve hipertansiyon hastalığına beraber sahiptirler), %50.4 romatizma, %30.4 diyabet, %9.6 kanser ve %9.6 psikolojik rahatsızlıklar olarak sıralandığı görülmektedir (Bknz: Tablo 3).

Tablo 3. Kronik Hastalığı Olan Yaşlıların Hastalık Türünün Dağılımı

Kronik hastalık Durumu	Sayı	%
Kalp Hastalığı	94	56.9
Hipertansiyon	71	43.0
Romatizma	83	50.4
Diyabet	50	30.4
Kanser	16	9.6
Psikolojik rahatsızlıklar	16	9.6
Toplam	165	100

Yaşlıların en az bir aydır kullandığı ilaç sayısı ve türlerine bakıldığında, %52.9'u üç ve daha fazla ilaç kullanmakta ve antihipertansifler %67.8 oranında en yaygın kullandıkları ilaç türü olarak ilk sırada yer almaktadır (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Yaşlıların Kullandıkları İlaç Sayısı ve Türünün Dağılımı

Kullanılan İlaç Sayısı	Sayı	%
Bir	12	7.2
İki	56	39.9
Üç ve daha fazla	97	52.9
Kullanılan İlaç Türü *		
Antihipertansifler	112	67.8
Antiromatizmal İlaçlar	103	62.4
Diüretikler**	76	46.0
Antidiyabetik ilaçlar	43	26.6
Solunum Sistemine Yönelik İlaçlar	52	31.5
Sindirim Sistemine Yönelik İlaçlar	61	36.9
Psikotropik İlaçlar***	13	7.8
Sedadifler ve Hipnotikler	9	5.4
Antihistaminikler	7	4.2

* Yaşlıların çoğu birden fazla ilaç kullandığından n=165 birey sayısının üzerindedir.

** Su ve elektrolit dengesizliğinde kullanılan ilaçlar

*** Trankilizan, antidepresan ve antipsikotikler.

Araştırmaya katılan 141 kişinin ilaçlarının düzenli kullanmama nedenlerine bakıldığında %26,1'i ilaçları bittiğinde ilacını yeniden temin edemediğini, %21,2'si ilaç saatlerini

ayarlayamadıklarını, %24,0'ı ilaçlarını içmeyi unuttuğunu, %4,8'i ilaçların etkisine inanmadıklarını, %4,8'i ekonomik güçlük nedeniyle alamadıklarını belirtmişlerdir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Yaşlıların İlaçlarını Düzenli Kullanmama Nedenleri

İlaçları düzenli kullanmama nedenleri	Sayı	%
İlaç bittiğinde temin edememe	37	26.1
İlaç saatlerine uyamama	30	21.2
Faydasını görememe	7	4.8
Tedaviyi kabul etmeme	18	13.1
İlaçları içmeyi unutma	34	24.0
Tadının kötü olması tabletlerin büyük olması	8	5.9
Ekonomik nedenle alamama	7	4.9
Toplam	141	100

Yaşlıların ilaç kullanımına ilişkin bilgi durumuna bakıldığında; %61.3'ünün ilaçların kullanım amacını bildiği, %58.7'sinin kullandığı ilaçların yan etkisini hiç bilmediği, %47.3'ünün buzdolabında ilaçlarını sakladıkları görülmüştür (Bkz. Tablo 5). Yaşlıların ilaç kullanımına ilişkin beceri durumuna bakıldığında; %70.9'unun son kullanma tarihini kontrol etmediği, %67.8'inin prospektüsü okumadığı ve %42.8'inin de görme problemi olduğu için prospektüsü okuyamadıkları görülmüştür (Bkz. Tablo 6).

Araştırmaya alınan yaşlıların tanıtıcı özellikleri ile düzenli ilaç kullanımı karşılaştırıldığında, eğitim seviyesi ile düzenli ilaç kullanımı arasında istatistik anlamlılık ($X:66.11$ sd:5 $p<0.05$) bulunurken, bunun dışında anlamlı bir farklılık görülmemiştir

Tablo 6. Yaşlıların İlaç Kullanımına İlişkin Bilgi ve Beceri Durumunun Dağılımı

	Sayı	%
Bilgi Durumu		
Kullanım amacını bilme		
Evet	101	61.3
Hayır	64	38.7
Yan etkilerini bilme		
Bütün yan etkilerini biliyor	27	16.3
Bazı yan etkilerini biliyor	41	24.0
Yan etkilerini bilmiyor	97	58.7
İlaçların saklandığı yer		
Buzdolabı	78	47.3
Kapalı dolap	26	15.8
Dışarıda açık bir yer	61	36.9
Beceri Durumu		
Son kullanma tarihini kontrol		
Evet	48	29.1
Hayır	117	70.9
Prospektüs okuma		
Evet	53	32.2
Hayır	112	67.8
Prospektüs okumama nedenleri		
Görme problemi	48	42.8
Gerek duymama	28	25.0
Yazılanları anlamama	36	32.2
Toplam	165	100

Tartışma

Çalışmamızda yaşlı grubunun yaş ortalamasının $71,0 \pm 8,9$ olup, ilaç kullanımı ile ilgili yaşlılara yönelik yapılan çalışmalardaki yaş grupları ile benzerdir (8-10). Yapılan çalışmalar yaşlılarda ilaç kullanımını etkileyen en önemli problemlerden birinin eğitim seviyesinin düşüklüğü olduğunu bildirmektedir (11-13). Bu çalışmada eğitim seviyesinin yüksek olmasının, ilaçları düzenli kullanmaya etkili olduğu sonucu literatürde yapılan çalışmaları desteklemektedir.

Çalışmamızda yaşlıların %60'ının ailesiyle yaşadığı ve %67.9'unun ilaçları kendisinin içtiği belirlenmiştir (Bkz.Tablo 1). Bu durumda yalnız kalan yaşlıların dışında, ailesiyle kalan yaşlıların bir kısmının kendi ilaçlarını kendilerinin içtiği söylenebilir. Yapılan birçok çalışma ilaç kullanımında ailenin yaşlı üzerindeki etkisinin önemini göstermektedir (9,10). Bu çalışmalarda yalnız yaşayan yaşlılar ilaç kullanımında destek verilmesinin doğru ilaç kullanımındaki öneminden bahsedilmektedir. Burada ısrarla üzerinde durulması gereken konu, ilaç kullanımına ilişkin yaşlıya verilecek eğitimin yanısıra yaşlıya bakan kişinin eğitilmesinin de doğru ve düzenli ilaç kullanımı için gerekli olduğudur.

Yaşlıların ilaç kullanma ile ilgili bilgileri kimden aldığı sorulduğunda,%61.1'inin ilaçla ilgili hiçbir bilgi almadığı, bilgi alanların %22.1'i hekimden bilgi aldıklarını ifade etmektedirler (Bkz. Tablo 2). Ülkemizde yapılan çalışmada (14), yaşlılarda ilaçlar konusunda hekimden bilgi alma oranı daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç bizim çalışmamızla örtüşmemektedir. Bu durum ASM'deki hekim ve hemşirenin hastaya ilaç konusunda yeterli zaman ayırıp eğitim vermediklerinin sonucu olarak düşünülebilir. Kendi ilacını kendisi içebilen yaşlıların çokluğu göz önüne alınırsa, uyumu sağlayabilmek için, verilen ilaçların çok iyi bir şekilde hekimler tarafından veya ASM'indeki sağlık elemanları tarafından yaşlıya ve bakım verenlere anlatılması gerekmektedir.

Çalışmamızda, kronik hastalığı olan yaşlıların hastalık türleri dağılımı incelendiğinde, ilk iki sırada kalp hastalığı ve hipertansiyon gelmektedir (Bkz. Tablo 3). Yaşlılara yönelik yapılmış bir çok çalışma 65 yaş üstü yaşlılarda kardiovasküler rahatsızlıkların fazla olduğunu belirtmektedir (8,10,15). Bu sonuçlar çalışmamızı destekler niteliktedir.

Yaşlıların bir ay içinde kullandıkları ilaç sayıları değerlendirildiğinde, grubun %52.0'nun üçten fazla ilaç kullandıkları tespit edilmiştir (Bknz: Tablo 4). Aslan (2005), Kutsal (2006), Birikke(2006) ve arkadaşları ve Diker (2010) ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmalarda, yaşlıların üç ilahtan fazla ilaç kullandıkları tespit edilmiştir (8,16- 18). Japonya'da yapılan bir çalışmada 65 yaş üstü yaşlıların %61'inin sürekli bir ilaç aldıkları bildirilmiştir (19).

Çalışmamızda, yaşlıların en az bir ay süreyle kullandıkları ilaç türlerinin dağılımına bakıldığında sırasıyla antihipertansifler ve antiromatizmal ilaçlar yer almaktadır (Bkz. Tablo 4). Yaşlıların hastalıkları ve en fazla kullanılan ilaçları ile ilgili yapılan çalışmalarda ilk sırayı antihipertansiflerin alması bulgularımızla benzerlik göstermektedir (20-23). Bu ilaçların fazla kullanımı, çalışmada en fazla kardiovasküler hastalıklar ve hipertansiyonun olması nedeniyle olabilir.

Çalışma da düzenli ilaç kullanmama nedenlerine bakıldığında, ilaçlar bittiğinde temin edememe ve ilaçları içmeyi unutma ilk sıralarda yer almaktadır (Bkz. Tablo 5). Solmaz (2008) çalışmasında düzenli ilaç kullanımını etkileyen etmenler arasında ilaç bittiğinde temin edememe ve unutma faktörünü önemli faktörler olarak tespit etmiş ve bunun önemini tartışmıştır. Yaşlı hastalarda çoğul hastalık olasılığının artması ve değişik tedavilerin birlikte kullanılması, yaşlılıkla birlikte meydana gelen fizyolojik değişiklikler, duyu fonksiyonlarındaki azalmalar gibi durumlar nedeniyle ilaç kullanımlarında sorunlar ve yanlışlıklar olabilmektedir (8). Bu nedenlere bakıldığında, belirli bir planlama ile rahatlıkla üstesinden gelinecek problemler olduğu görülebilmektedir.

Araştırmaya katılan yaşlıların %61.3'ü ilaçların kullanım amacını bilirken, %58.7'sinin ilaçların yan etkileri ile ilgili bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 6). Aslan (2000) yaptığı çalışmada yaşlıların ilaçların yan etkilerini yaşadıklarını tespit etmiştir (23). Eski ve Pınar (2005)

çalışmalarında yaşlıların ilaçların yan etkilerini bilmeme oranı yüksek bulmuşlardır (24). Bu sonuçlar ile çalışmamızın bulguları düşünüldüğünde, düzensiz ilaç kullanımının sebebinin ilaçların yan etkileri nedeniyle içmedikleri şeklinde düşünülebilir.

Birçok ilacın oda sıcaklığında ve kapalı yerde saklanması gerekirken, yaşlıların yalnızca %15.8'i ilaçlarını kapalı dolapta saklamaktadır (Bkz. Tablo 6). Eski ve Pınar (2005) yaptıkları çalışmalarında yaşlıların ilaçlarını saklama koşullarına uygun muhafaza etmediklerini tespit etmişlerdir (24). Bu sonuçlar, yaşlıların ilaç kullanımı ve saklanması konusunda bilgi eksikliğine sahip olduklarını göstermektedir.

Yaşlıların ilaç kullanımı ile ilgili beceri durumlarının dağılımı incelendiğinde,%70.9'unun son kullanma tarihini kontrol etmediği, %42.8' inin prospektüs okumadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 6). Prospektüsü okumama nedenleri sırasıyla görme sıkıntısı, yazılanları anlamama ve okumaya gerek duymama olarak sıralanmaktadır. Eşer (1991) ve Solmaz (2008) yaptıkları çalışmalarında yaşlıların prospektüsü okumama oranını yüksek bulmuşlardır (9,10). Tansiyon ölçümüne ilişkin yapılan diğer bir çalışma yaşlılarda prospektüsü okumama nedeni olarak yazıların küçük olması ve okunamaması olarak da tespit edilmiştir (25). Çalışmamızdaki yaşlıların prospektüsü okumama, son kullanma tarihlerini kontrol etmeme ve bunu görme kusuru olarak ifade etmeleri yapılmış literatür sonuçları ile örtüşmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak bu çalışmada, yaşlıların büyük çoğunluğunun çeşitli nedenlerden dolayı ilaçlarını düzenli kullanmadıkları tespit edilmiştir. Bizim önerimiz, aile sağlığı merkezlerinde çalışan sağlık elemanları tarafından, poliklinik ve ev ziyaretleri sırasında yaşlılara veya bakım vericilere, düzenli ve doğru ilaç kullanımının öneminin ilaca başlamadan önce, ilaç kullanıldığı sürede, kısaca her karşılaşıldığında anlatılması gerekmektedir. Bu şekilde kurulacak nitelikli bir sistemin, hem etkili tedavide, hem de polifarmasiyi azaltmada yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Konak A, Çiğdem Y. Yaşlılık olgusu. Sivas Huzurevi örneği. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2005; 29:23-63.
- [2] DSÖ 2002 Dünya sağlık raporu yaşlanma, Uluslararası eylem planı. 2002; Dünya Sağlık Örgütü, Cenevre.
- [3] Akgun S, Bakar C, Budakoğlu İI. Dünya'da ve Türkiye'de yaşlı nüfus eğilimi, sorunları ve iyileştirme önerileri. Turk Geriatri Dergisi 2004;7:105-110.
- [4] Yıldız M . Dindarlık ve Ölüm Kaygısı. Tasavvufi Yaklaşım ve Günümüz Üniversite Öğrenciler. Journal of Religious Culture, 2001; Nr. 43b: 1-7.
- [5] Abrams RC., Teresi JA .Butin DN. Depression in nursing home residents. Clin Geriatr Med. 1992; 8: 309-322.
- [6] Fessman N., Lester D. Loneliness and depression among elderly nursing home patients. Int J Aging Hum Dev. 2000; 51:137-141
- [7] Balkrishnan R. Predictors of medication adherence in the elderly. Clin Ther. 1998; Jul-Aug; 20(4): 764-71
- [8] Kutsal YG. Yaşlılarda çoklu ilaç kullanımı. Turkish Journal of Geriatrics. 2006; 9 : 37-44
- [9] Bayık A., Özgür G., Özsoy SA., Erefe İ., Emece AU., Özer M., ve ark. Huzurevinde yaşayan yaşlıların fiziksel sağlık sorunları ve hastalıklarına yönelik ilaç kullanma davranışları. Turkish Journal of Geriatrics. 2002; 5(2):68-74.
- [10] Eşer İ . Yaşlılarda meydana gelen fizyolojik değişiklikler. Ege Üniv. HYO Dergisi.1991; 7(1):52-57

- [11] Solmaz T. Evde yaşayan 65 yaş ve üzeri yaşlı bireylerin ilaç kullanımı ve kendi kendine ilaç kullanım yetisi. Yüksek lisans Tezi.2008 Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Hemşirelik Anabilim Dalı. Konya, 2008.
- [12] Yarış F, Çan G, Topbaş M, Kapucu M. (2001). Trabzon 2 Nolu Merkez Sağlık Ocağı Bölgesinde yaşayan yaşlıların medikososyal durumlarının değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Geriatrics* .2001; 4(4):159-166.
- [13] Kesioğlu P, Pıçakçıfe M, Uçku R, Bilgiç N. İzmir Çamdibi 1 Nolu Sağlık Ocağı bölgesinde yaşlılarda yetersiz kronik hastalık prevelansı. *Turkish Journal of Geriatrics* . 2003; 6(1): 27-30.
- [14] Fadıloğlu Ç, Esen A, Karadakovan A, Durmaz AA, Yeşilbalkan Ö (2001). Yaşlılarda ilaç kullanımı ile ilgili sorunlar. 1.Ulusal yaşlılık kongresi bildir kitabı, Ankara, S:119-131
- [15] Akdemir N. Yaşlılarımızın bakımları ivedilikle çözülmelidir. *Turkish Journal of Geriatrics*. 2000; 3(4):169.
- [16] Birekke M, Stroand J, Hunskar S. (2006). Self reported drug utilization, health and lifestyle factors among 70-74 year and community dwelling individuals in Western Norway, *BMC Public Health*, 6(121):1-19.
- [17] Arslan GG., Eşer İ. Yaşlıların kendi kendine ilaç kullanımına uyumu ve hemşirenin rolü. *Ege Üniv. HYO Dergisi*. 2005; 21 (2): 147-157.
- [18] Diker J. Körfez 6 No2lu sağlık ocağı ile Yüzbaşılar sağlık ocağı bölgelerinde 65 yaş ve üzerindeki kişilerde kronik hastalıklar ve ilaç kullanımı. *Turkish Journal of Geriatrics*. 2010; 3(3):91-97.
- [19] World Health Organization and International Federation of Medical Students' Associations. Global survey on geriatrics in the medical curriculum. http://www.who.int/ageing/projects/en/alc_global_survey_tegeme.pdf. Erişim tarihi: Ekim 2007.
- [20] Esengen Ş, Seçkin Ü, Boman P, Bodur H, Kutsal YG, Yücel M. Huzur evinde yaşayan bir grup yaşlıda kognitif-fonksiyonel-değerlendirme ve ilaç kullanımı. *Turkish Journal of Geriatrics*. 2000; 3(1)6-10.
- [21] Tunca M . Yaşlılarda ilaç etkileşimi ve klinik önemi. *Turkish Journal of Geriatrics* 2006; 45-48.
- [22] Dişçigil G, Tekinç N, Anadol,Z, Bozkaya AO. Toplum içinde yaşayan ve bakımevinde kalan yaşlılarda polifarmasi. *Turkish Journal of Geriatrics*. 2006; 9(3):117-121.
- [23] Arslan Ş, Atalay A, Kutsal YG .Yaşlılarda ilaç tüketimi. *Turkish Journal of Geriatrics*. 2000; 3(2): 56-60.
- [24] Eski Ö, Pınar R. Kardiovasküler problemi olan yaşlılarda ilaç kullanım hatalarının incelenmesi. *Turkish Journal of Geriatrics*.2005; 8(3):141-147.
- [25] Neafsey PJ, Shellmen A. Adverse Self-medication practice of older a attending blood Pressure Clinics: Adverse self medication practises. *The Internet Journal of Advanced Nursing Practice*. 2001; 5(1).